

Geen tob- maar ongekend topjaar voor de IJsvogel

We hadden geen beter jaar kunnen uitkiezen voor 'het jaar van de IJsvogel' dan 2002 want heel Nederland leek wel overstelpt met de blauwe beekjuwelen. Geholpen door de zachte winters van de laatste jaren kon de blauwe flits hoogtij vieren. Ook in de media werd er veel aandacht aan de fotogenieke IJsvogels geschonken. Voor het eerst kon men zijn waarneming nu doorgeven op de website. Vanaf mei ging het digitale formulier de lucht in en sindsdien regende het waarnemingen. Ook via het reguliere monitoringproject voor de IJsvogel, het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels, werd de IJsvogel in 2002 goed in kaart gebracht.

Hekkenluiser voor wat betreft de waarnemingen per provincie is Flevoland met 'slechts' 39 waarnemingen. Onder de inzenders zat een aantal 'grootleveranciers'. Hieronder de top 15:

1. Joop de Carpentier, Apeldoorn, 26 waarnemingen.
2. Ad van Lith, Bakel, 16 waarnemingen.
3. Michel Klemann, Meppel/Zutphen, 16 waarnemingen.
4. Walter Appels, Tilburg, 14 waarnemingen.
5. Joop van Ardenne, Zwolle, 12 waarnemingen.
6. Henk de Vos, Doetinchem, 11 waarnemingen.
7. Bernd Steenbergen, Leusden, 9 waarnemingen.
8. Eckhart Heunks, Utrecht, 9 waarnemingen.
9. Erik van Dijk, Nijmegen, 8 waarnemingen.
10. Rinus Dillerop, Groningen, 8 waarnemingen.
11. Hans Pieterse, Zijdewind, 8 waarnemingen.
12. Rutger Rotscheid, Amsterdam, 8 waarnemingen.
13. Frank van Zon, Breda, 6 waarnemingen.
14. R. van Oosterom, Veenendaal, 6 waarnemingen.
15. Roel Nabben, Weesp, 6 waarnemingen.

Het totaaloverzicht doorlopend, bleek dat veel waarnemers het geluk hadden een IJsvogel bij de vijver in de achtertuin te zien. Daarbij viel op dat er met enige regelmaat een goudvisje of goudwinde verdween. Pechvogels troffen een dode IJsvogel aan onder een ruit of glazen afscheidingswand. Dit gebeurde vaker dan gedacht, want we kregen in totaal een twintigtal meldingen van doodgevlagen IJsvogels (1.5% van alle waarnemingen). Buiten het bestek vallend, maar wel leuk, is de melding vanuit Portugal (leve het digitale tijdperk!) van een boven zee vissende IJsvogel.

Broedende IJsvogels

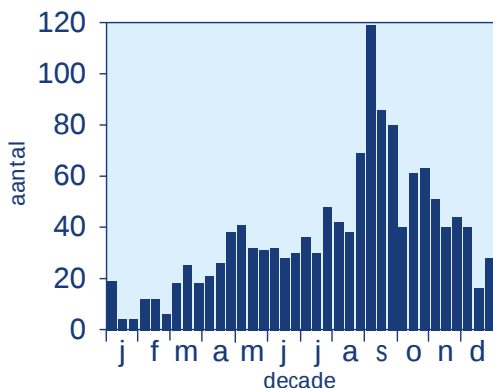
Met de voortekenen van een goed ijsvogeljaar zijn veel tellers op pad gegaan. Dankzij regionaal opgezette bekendtellings in traditioneel goed bezette gebieden (bijv. Twente, Midden-Brabant en Midden- en Zuid-Limburg) is de IJsvogel

IJsvogels het hele jaar in het hele land

De teller stopte aan het einde van het jaar bij 1379 doorgegeven IJsvogels. In totaal gaven 1038 waarnemers hun meldingen door, waarvan 987 via internet. Het grootste deel van de inzenders bleek geen SOVON-lid. In figuur 1 is te zien wanneer de meeste waarnemingen werden gedaan. De piek in de eerste decade van september is te verklaren door de vele jongen die dan nog rondzwerven, terwijl tegelijkertijd ook vogels uit landen ten oosten van ons beginnen te arriveren.

In figuur 2 ziet u de meldingen per gemeente, zodat inzichtelijk wordt waarvandaan de meeste IJsvogels gemeld werden. Dit impliceert natuurlijk niet noodzakelijkerwijs dat daar ook de meeste IJsvogels zaten. Opvallend veel waarnemingen kwamen uit grote steden als Amsterdam en Rotterdam. De noordelijke provincies en Zeeland bleken stiefmoederlijk bedeeft met IJsvogels. Ook uit Limburg, toch een provincie met veel broedende IJsvogels, kwamen relatief weinig meldingen. Zuid-Holland, een provincie die niet bekend staat om zijn IJsvogels, scoorde goed.

Als we kijken naar het aantal ingezonden waarnemingen per provincie dan is Noord-Brabant koploper met 207 inzendingen. Uit Gelderland kwamen 203 waarnemingen, Zuid-Holland 170, Overijssel 164, Noord-Holland 146, Utrecht 102, Groningen 69, Limburg 56, Drenthe 54, Friesland 53 en Zeeland 52.

Figuur 1. Aantal meldingen van IJsvogel in 2002, uitgezet per maandecade.

gel vrij compleet in kaart gebracht; niet minder dan 505 territoria/broedgevalen zijn gemeld. Een klein deel hiervan heeft evenwel betrekking op tweede (of zelfs derde) broedsels. Houden we rekening met de nog onvolledige overzichten van West-Brabant en de Veluwe, dan komt de schatting voor 2002 uit op maar liefst 550-600 broedparen. Het hoogste aantal ooit in Nederland, voor zover valt te reconstrueren vanaf de jaren zeventig. Het aantal broedparen van de IJsvogel volgt vrij strikt de strengheid van de winter, zodat het KNMI ons veel zou kunnen vertellen over het populatieverloop van vóór het begin van de IJsvogeltellingen. De winters van 1995/96 en 1996/97 waren de laatste strenge winters. Ze zorgden voor een slachting onder de broedpopulatie. Was de schatting voor 1995 nog 400 broedparen, in 1996 waren er nog maar 80 over en hooguit 50 in 1997. Daarna begon het herstel dat zijn (waarschijnlijk) voorlopig hoogtepunt in 2002 vond. Of de lijn in 2003 wordt voortgezet, is niet aannemelijk, gezien de korte vorstperioden in december en januari. Dat zullen de tellingen in 2003 moeten uitwijzen. De verspreiding van de IJsvogel in 2003 laat ons goed zien hoe de stand van zaken van het water- en natuurbeheer is. Als broedplaatsen zijn steilwanden essentieel, waarbij het kan gaan om oevers van beken en rivieren, wortel-

kluiten van omgewaaide bomen of afgravingen. Daarnaast zijn een goede visstand en helder water van belang. Momenteel is er blijkbaar voor de IJsvogel ruimschoots broedgelegenheid en voedsel beschikbaar. De beken en riviertjes van Oost- en Zuid-Nederland vormen traditioneel de belangrijkste broedgebieden, evenals waterrijke gebieden als de Biesbosch en De Wieden (zie figuur 3). Zo leverde de integrale telling in Twente 50 broedparen op (schatting 60-65 paren), een mooie prestatie. Het westelijk deel van Overijssel was nog eens goed voor eenzelfde aantal. De Achterhoek herbergde minimaal 28 broedparen. De VWG Arnhem wist in haar werkgebied zeker 25 paren op te sporen.

Het lijkt erop dat in de belangrijkste Zuid- en Midden-Limburgse gebieden de top vorig jaar al was bereikt. Daar leverde de bekendtelling ongeveer 30 paren op, waaronder acht langs de Geul. Elders in Zuid-Limburg zaten langs de Maas tot Roermond minimaal twaalf broedparen en langs de Roer tien (beide niet meer dan in 2001). Wat noordelijker, in de Gelderse Poort, werd met 16 broedparen het aantal van 20 uit 2001 ook al niet gehaald. Mooie aantallen komen uit Noord-Brabant (tussen Den Bosch en Tilburg 37 paren), De Wieden in Noordwest-Overijssel (10) en de Biesbosch (20). Ook buiten de traditionele gebieden waren er in 2002 tientallen territoria dan wel broedparen. Wat te denken van 22 paren in Zuid-Holland en maar liefst 19 in Friesland!

“Het Jaar van.....” gaat door.

We danken alle waarnemers voor de inzending van ‘hun’ IJsvogel en hopen dat de broedvogelstand ook de komende jaren goed in kaart wordt gebracht. SOVON gaat in 2003 verder met speciale aandacht voor een andere wintergevoelige soort, de Roerdomp (zie hiernaast).

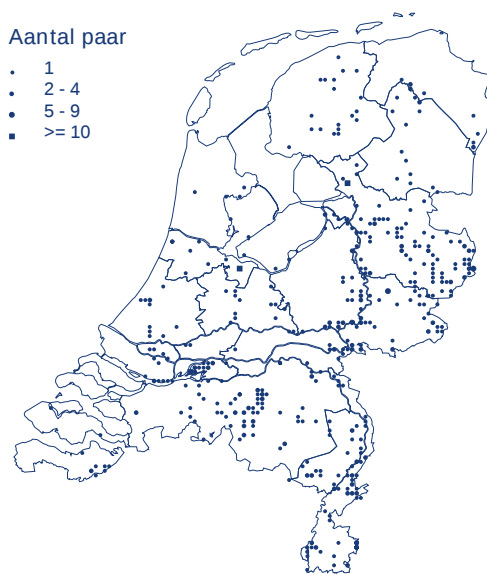
Harvey van Diek &
Michiel van der Weide

Figuur 2. Overzicht van het aantal via de website doorgegeven meldingen van IJsvogels per gemeente in 2002.

Aantal paar

- 1
- 2 - 4
- 5 - 9
- ≥ 10

Figuur 3. Gemelde broedparen of territoria van de IJsvogel in Nederland in 2002 (aanvullingen welkom).